

УДК 801.8

DOI 10.58649/1694-5344-2025-3-339-343

УКУЕВА Б.К.

Ош мамлекеттик университети

УКУЕВА Б.К.

Ошский государственный университет

UKUEVA B.K.

Osh State University

ОКУМУШТУУНУН ТАЛАНТ ДААРЫГАН ТАРЫХЫЙ ИНСАНДАРДЫН ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫНА КИРГИЗГЕН ТАКТООЛОРУ

УТОЧНЕНИЯ, ВНЕСЕННЫЕ УЧЕНЫМ В ТВОРЧЕСТВО ТАЛАНТЛИВЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ
ЛИЧНОСТЕЙ

REFINEMENTS MADE BY THE SCHOLAR TO THE WORK
OF GIFTED HISTORICAL FIGURES

Кыскача мүнөздөмө: Бүгүнкү кыргыз адабиятынын тарыхын изилдөө жана үйрөнүүдө эске алына турган көп жагдайлар бар экендиги, анын бири Октябрь революциясына чейинки, кийинки мезгилдерде жүргүзүп келген бийлик элдеринин күчкө салып зордоо, кысымга алуу саясатынан улам өзүбүздүн тарыхыбызды билбей, билсек да аны ачык айта албай келгендигибиз. Мындай жагдайдан улам, кыргыз элинин жазуусу, тарыхы болгон эмес деген түшүнүктө болгондугубуз. 1940-1977-жылдары Кыргызстан Коммунисттик партияны жетектеп турган К. Орозалиев менен Т. Усубалиевдердин кетирген кемчиликтеринен улам адабиятыбыздын тарыхына туура эмес мамиле жасалып Калыгул, Арстанбек, Молдо Кылыч сыяктуу акындарыбыздын чыгармачылыгына, Молдо Кылычтын чыгармачылыгын изилдеген Т. Саманчинге жана А. Токомбаев, К. Маликовдорго каршы партиялык жетекчиликтин чабуулу катуу болгондугун билебиз. Ошонун натыйжасында аты аталган инсандардын чыгармалары адабияттан алынып ташталгандыгы окумуштуу К. Артыкбаев тарабынан тарыхый фактылар менен берилген. Кечээ гана кайра куруудан кийин бул инсандардын ысмы кайра адабиятыбыздын тарыхынан орун ала баштагандыгы эскертилип, деги кыргыздар ким, кайдан келген деген суроолорго тактап жооп берип, Токтогул менен А. Токомбаевдин, К. Тыныстановдун чыгармачылыгына тактоолор киргизет. Мындай тарыхый чындыкты студенттерге бүгүнкү күндүн талабына ылайык түшүндүрүү ар бир адабиятчынын чоң милдети экендиги макалада белгиленет.

Аннотация: При изучении истории кыргызской литературы сегодня необходимо учитывать множество обстоятельств. Одно из них заключается в том, что из-за политических мотивов, проводившихся правящим классом до и после Октябрьской революции, мы не знаем своей истории, а даже если бы и знали, то не могли бы открыто её изложить. В связи с этим сложилось впечатление, что у кыргызов нет письменной истории. Известно, что из-за ошибок К. Орозалиева и Т. Усубалиева, возглавлявших Коммунистическую партию Киргизии в 1940-1977 годах, история нашей литературы была искажена, и партийное руководство нападало на творчество таких поэтов, как Калыгул, Арстанбек, Молдо Кылыч, Т. Саманчин, исследовавший творчество Молдо Кылыча, а также А. Токомбаев и К. Маликов. В результате произведения этих личностей были изъяты из литературы, что, по словам учёного К. Артыкбаева, подтверждается историческими фактами. Отмечено, что лишь после перестройки имена этих людей вновь стали появляться в истории нашей литературы, и они ясно отвечают на вопросы: кто такие кыргызы и откуда они пришли? Вносят ясность в творчество Токтогула и А. Токомбаева, К. Тыныстанова. В статье отмечается, что великий долг каждого писателя – доносить до учащихся историческую правду в соответствии с требованиями сегодняшнего дня.

Abstract: There are many points to consider when studying and researching the history of modern Kyrgyz literature, one of which is that we did not know and could not talk openly about our history because of the policy of violent coercion, oppression of the people by the authorities conducted in the period before and after the October Revolution. Due to this situation, we had a perception that the Kyrgyz people had no written language and no history. From 1940-1977 he headed the Communist Party of Kyrgyzstan. Orozaliev, etc. Due to the shortcomings of the Usubaliev, the wrong attitude was applied to the history of our literature,

in particular, to the work of such poets as Kalygul, Arstanbek, Moldo Kylych, who studied the work of M. Kylych. Samanchinu and A. Tokombaev, K. We know that the attack of the party leadership on the Malikovs was harsh. As a result, the works of eminent personalities were withdrawn from literature. Provided by Artykbaev with historical facts. Only yesterday, after perestroika, the names of these people began to take their place in the history of our literature again. Who are the Kyrgyz and where did they come from? with Toktogul A. Tokombayev, K. Clarifies the work of Tynystanov. The article notes that the great task of every literary scholar is to explain this historical truth to students in accordance with the requirements of today.

Негизги сөздөр: тарых; тактоолор; чыгармачылык; изилдөөлөр; окумуштуу; фактылар; адабият.

Ключевые слова: история; разъяснения; творчество; исследования; ученый; факты; литература.

Keywords: history; explanations; creativity; research; scientist; facts; literature.

Киришүү Белгилөөчү жагдай окумуштуу, акындын Кыргыз энциклопедиясынын башкы редакциясы тарабынан 1994-жылы Бишкектен жарык көргөн «Талант сыры» эмгеги (Адабий изилдөөлөрү жана адабий портреттери) башка жарык көргөн мурдагы эмгектеринен ички мазмуну, тематикалык – идеялык өзгөчөлүгү, тарыхый аргументтүү фактыларга байлыгы менен изилдөөбүздүн актуалдуулугун пайда кылып олтургандыгын белгилеп көрсөтүү макаланын негизги ички маңызы болуп саналат. Анткени, бул зарылдык окумуштуунун улам тереңден тереңдикке умтулгандыгынан, тарыхка так карагандыгынан, адабиятка адилет мамиле жасагандыгынан келип чыгып отурат десек туура болот жана жаңылышпайбыз. Бул позициядан алганда окумуштуу жана адабиятчы К. Артыкбаевдин «Талант» сыры эмгегинин ички мазмуну аркылуу анын кыргыз адабиятынын тарыхын изилдөөчү окумуштуу жана сынчы катары талантынын бир кырын гана ачып берүү, болгондо да кыргыз адабиятыбыздын тарыхындагы таланттуу чыгармачыл инсандардын чыгармачылыгына илимий жактан тактоо киргизип, тарыхыбызга тактоолорду сунуштап, биз атай турган инсандардын эмгегине адилет баа берип, ал инсандардын тарыхыбыздагы салмагын таразалап көрсөтүү менен ага адилет баа берүү максатыбыз болгондугун ачык көрсөтүү болду.

Колдонулган метод: илимий теориялык.

Талкуу жана натыйжа Таланты таш жарган тарыхый инсандарыбыз өтө көп. Бирок алардын улуу тарыхыбыздан алган орду ушул мезгилге чейин илимпоз тарыхчы, адабиятчыларыбыз тарабынан такталбай, белгиленбей жатканы өкүнүчтүү. Кыргыз адабиятынын тарыхын

изилдеген чыгаан улуу окумуштуу катары К. Артыкбаев мына ушул маселе боюнча олуттуу иштерди жасаган. Айрыкча “кыргыз” деген ат, уруу кайдан чыккан, кай жерлерде жердеген?, деги эле Кыргызстандын ар кайсы регионунда жашаган кыргыз эли эзелтен бери өз жерин жердеп келе жатышабы же көчкүн калкпы? деген сыяктуу олуттуу проблема көтөргөн маселелердин тегерегинде жогоруда белгилегендей Анвар Байтурдун колдо бар, так аргументтүү фактыларына таянып бир нече толуктоолорду бергени кыргыз тарыхы үчүн да, адабиятты үчүн да табылга болду. Дагы бир ушундай бир табылга окумуштуунун бизге аты анча тааныш эмес Сары-Өзөн Чүйдүн (мурдагы Москва районундагы) Жарды-Суу айылынан чыккан, болжол менен 1858-жылы туулган санжырачы Бала Айылчы тууралуу берген изилдөөсү болду. Анткени аталган санжыра Бала Айылчынын өз колу менен араб алфавитинде жазылган. [1, 52-6.]

Бул санжырачынын башкалардан болгон айырмасы катары окумуштуу төмөнкүлөрдү санайт: 1) Ата-бабаларыбыздын кимисинен кимиси таралгандыгын санап жүрүп отурууга караганда кимдердин учурунда кандай окуялар болгон эле деген суроого аз, үстүртөн болсо да жооп берүүсү, тарыхый чындыкка көп жагынан дал келгендигинде. Айрыкча калмактарга каршы күрөш Ысык-Көл, Ала-Тоодон сүрүлүп, кайра баскынчыларды кууп өз жерине келгендиги. 18 – кылымдын баш ченинде кыргыз элинин бир бөлүгү калмактардын кысымынан улам тажик жергесине Тосар, Гуляб тоолоруна качуусу. 2) Азыркы Ооганстандагы кыргыздардын түпкү теги Гисар, Гуляб тоолорунда

жашаган кыргыздар ооган жери менен чектеш туруп, кайра өз жерине кайтышканда Козордун, Эмгектин чөбөрөсү Талкан бийдин уулу Бегиш башкача айтканда Тагайдын уругу ошол жакта калгандыгы. 3) Ал эми Тажикстанда сүрүлгөн кыргыздардын кайра келишинде кытай Амурсанынын чоң себепкер экендигин бир топ тарыхый адабияттар аркылуу бизге жеткиргени кыргыз улутунун тарыхына дагы бир даректүү материал келгендигинен кабарлайт. Ошентип Бала Алайчынын санжырасын билүү аркылуу өзгөчө түндүк кыргыз урууларынын ата тек таралышын, алардын уруу башчыларынын учурундагы окуялар жөнүндө тарыхый негизи бар кабар алуу менен элибиздин өткөндүгү тарыхын туура түшүнүүгө өбөлгө алдык.

Ал эми окумуштуунун “Токтогулдун мурастарын жарыялоодогу оң, терс көрүнүштөр” тууралуу изилдөөсүндө жалпы эле акындын 1938, 1940, 1950, 1954, 1956-жылдыр аралыгында жарык көргөн жыйнактарында улуу акындын мурастарына өтө этият мамиле керектигин эскертүү менен 1964-жылы Токтогулдун 100 жылдык юбейине карата чыккан чыгармаларынын эки томдугуна өзү да редакциялык мүчөсүндө бар экендигин эскертет. Ал томдуктун кандай мээнет, күч менен чыккандыгын да белгилеп көрсөтөт. Ошондой эле Токтогулдун адабий мурастарын элге жеткирүүдө Калык Акиевдин ролу зор экендигин, анткени 1938-1940-жылдар чыккан жыйнактар, “Кедейкан” поэмасы толугу менен Калык Акиев тарабынан жыйналгандыгы тууралуу сөз кылат. Андан аркы изилдөөнүн учу 1989-жылы Токтогулдун 125 жылдыгына карата бир топ иштер жасалгандыгы, башкача айтканда союздук, чет мамлекеттерден коноктор чакырылгандыгы, өз жеринде акындын музейи ачылгандыгын, мүрзөсү, турак үйү жаңыртылгандыгын, салтанаттуу чогулуштар Москвада, Фрунзеде өткөрүлгөндүгүн, баарынан да 1964-жылы чыккан жыйнак кайрадан басылгандыгын белгилейт. Бирок кайра аны басып чыгарууда орчундуу олдоксондук кетирилгендигин мындай тастыктайт. 1) Айрым ырлардан алынып, кээ бир ырлар үзүп жарылып берилгендиги. 2) эки томдуктагы ырларга берилген “түшүнүктөр”, “комментария” деген сөз менен алмашылганы. 3) Эч кандай оңдоо, толуктоо киргизбегендиктерине карабай мурдагы редакциялык коллегия - Т. Сыдыкбеков, С. Закиров, К. Артыкбаевдердин редакциялык коллегиялык мүчөдөн таптакыр сызылып ташталышы адилеттүүлүккө жатпай

тургандыгын белгилеп келип, ал жыйнакты (1964) чыгарууда көп эмгек талап кылышкандыгын эскерет.

Ошону менен бирге 1964-жылы жарык көргөн жыйнакта ушул мезгилге чейинки томдуктарда келтирилген бир топ кемчиликтер эске алынгандыгын белгилеп көрсөтөт. Анын бири Токтогулдун шакирттеринин жазып берген материалдарын өтө урматтоо менен кылдат пайдаланылгандыгы. Токтогулдун мурастарын жазып берген шакирттеринин арасында атактуу акын К.Акиевдин алынгандыгы. Анткени, ал эс тартканда Токтогул менен бирге жүрүп, таалим алып, ырларын үйрөнүп, анын идеялык-көркөмдүк жагынан жогору турган негизги чыгармаларын бүт жатка айткан адам катары бизге жетип отургандыгын ага баалоо менен мамиле кылгандыгы.

Бирок окумуштуунун илимий көз карашына караганда буга чейин чыккан акындын томдуктарында К. Акиевдин эмгегинин эске алынбагандыгы, экинчиден кээ бир ырларынын строфаларын бузуп, бөлүп жаруулар кездешендиги аталган жылдарда жарык көргөн чыгармаларынан тактап көрсөткөн улуу акындын чыгармаларына мындай мамиле албетте адабиятчы катары К. Артыкбаевди гана тынчсыздандырбастан, бизге окшогон адабиятчыларды да тынчсыздандырат. Экинчиден гуманист демократ акындын ырларынын ушул акыбалга келиши анын аброюн да төмөн түшүрөт. Үчүнчүдөн акындын жалпы чыгармачылыгын илимий жактан изилдөөдө да өзүнүн залакасын тийгизбей койбойт. Ошон үчүн мындай талант даарыган адамдарга олуттуу мамиле жасоо бир эле адабиятчы же илимпоздордун эмес, бүткүл кыргыз атуулу үчүн жоопкерчиликтүү милдет деп ойлойм.

Деги эле окумуштуунун бул китеби кыргыз адабиятынын тарыхына көптөгөн тактыкты, толуктоолорду алып келгендиги өтө кубанарлык көрүнүш. Себеби биз бул китеп менен тааныш болгонго чейин А. Токомбаевди К. Тыныстановдун жетишкендигин, талантын көрө албаган ичи тар адам деген түшүнүккө келгенибиз анык. Жалпы адабиятты сүйүүчүлөрдү бул ойдон окумуштуунун “А. Токомбаев жана К. Тыныстанов” деген изилдөөсү менен тааныш болгондон кийин ал оюбуздун жаңылыштыгын ачык сезүүгө туура келип отурат. Ага К. Артыкбаевдин кашкайган төмөнкү фактылары күбө. Көрсө А. Токомбаев өзүнүн тунгуч “Ленин тууралуу” деген ыр китебинин кол жазмасын 1924-жылы басмага

тапшырганда жыйнакты рецензиялоо К. Тыныстановго тапшырылган экен. Кол жазма менен К. Тыныстанов таанышып чыгып, А. Токомбаевге Лениндик образы туура эмес түзүлгөн. Бул китепте жол башчы Ленин эмес эле Троцкий болуп калган деп жыйынтык чыгарып басмага уруксат бербей коет. Бул фактыны окумуштуу К.Артыкбаев архивден таап олтурат. Көрсө жогорудай жыйынтык менен К. Тыныстанов басмага уруксат бербей койгондон кийин А. Токомбаев китебин Ташкенттен чыгарып алат. Мына ошондон Тыныстанов колдонуудан алып таштоо сунушу менен партиянын областык кеңешинин мүчөсү катары комиссияны макулдатып, комиссиянын атынан обкомго кайрылган, андан жыйынтык болбогондон кийин 1937-жылы Кыргызстан КПБКнын биринчи секретары Белоцкийге кат менен кайрылгандыгын көрөбүз. Анын мазмунунда өзүнүн жыйынтык сөзүн айткандыгын, мүмкүн эмес болсо да кайра ал Ташкенттен жарык көргөндүгүн. Ага санкция берилбегендигин жыйнак жарык көргөндөн кийин анын идеялык-эстетикалык көркөмдүгү начарлыгын белгиленген Догдуровдун макаласы жарык көргөндүгүн, ага карама-каршы көз караштагы Рахматуллиндин макаласы жарыялангандыгын ал макалада жыйнак макталуу менен бирге К. Тыныстанов бул жыйнакка контрреволюциялык мамиле жасаган деген пикири “Кызыл Кыргызстан” газетасына чыгарылгандыгын бул материалдан кийин К. Тыныстанов Таукинге (1934) кайрылгандыгын, андан жыйынтык чыкпагандан кийин гана секретарга кайрылгандыгы так фактылар менен жазылган.

Мындай ыксыз санда берүүлөрдү туура эмес деп эсептеген окумуштуу К.Артыкбаев өз оюнда К. Тыныстановдун бул мамилеси туура эмес экендигин белгилеп келип, мына ушундан адабий атмосферадан улам А. Токомбаев башка авторлор менен биргелешип жазган К. Тыныстановдун “Академия кечелери” циклынын айрым “Шабдан”, “Таптардын” таламдары” бөлүмдөрү ынанымсыз чыгып калгандыгын көрсөткөн. Бирок ал жазган бөлүмдөрдүн баарын каралоо болгондугун калган бөлүмдөрүнө “Мундуулар” берген он баасынан көрүүгө болот. Бирок А. Токомбаевдин чыгармачылыгынын 10-жылдыгына карата юбилейлик макалаларда К. Тыныстанов анын чыгармачылыгына оң баа берип, жазма адабиятыбызда биринчи орун ага тиешелүү экендигин көрсөтөт. Андан 3 күн өткөндөн кийин 1933-жылы 9-июнда “Кызыл

Кыргызстан” газетасына “Мен баскан жол, менин чыгармам, менин ырым”, деген малакасын жарыялап, “Алаш ордо” партиясынын катарында болуп, байчыл, манапчыл идеялогиянын жактап келгендигин ошол көз караштардын айрымдары “Академия кечелерине” кирип кеткендигин мойнуна алып жазган. Бирок андан төрт жыл өткөндөн кийин Белоцкийге мындай катты жазышы К. Тыныстановдун оюнда баары бир бир нерсе бар экендигин далилдейт. Муну К. Артыкбаев да мындайча белгилейт. “Саясий айып коюп каралоо аракетинин К. Тыныстанов тарабынан биринчи башталгандыгын эске алсак анда “сынашуу”, “атаандашуу” күрөшүнүн эки тараптан тең болгондугун өзгөчө биринчи “ок атуу” приоритети К. Тыныстановго тиешелүү туура туюнуу анча кыйынчылыкка турбайт” дешинин өзү эле биздин артыбыздагы келечек муундарыбыз ар нерсени өз аты менен атап, жокту жок, барды бар деп тарыхты бурмалабай түшүнүүсүнө ал эле эмес ошол мезгилдеги коомдук атмосферанын өзү көп нерсе алып келгендигин түшүнүп, адилет жыйынтык чыгарууга түрткү болот десек болот.

Ал эми “Тарыхчы, фольклорист, акын” деген эң сонун изилдөөсүндө тарыхый инсан Белек Солтоноев кыргыз элинин тарыхын 1890-жылдан баштап ар кандай булактарга, илимий пикирлерге, элдик оозеки чыгармаларга таянуу менен өзүнүн “Кыргыз тарыхы боюнча материалдар” деген кол жазмасына калтырып кеткендиги баяндалат. Бул баян жөн эле курулай сөздөн эмес тарыхчынын китепти жазуудагы чыныгы аракеттери толук фактылары менен берилген. Болгондо да кыргыз элиндеги биринчи жолу сабаттуу, билимдүү орус тили жакшы билген тарыхчы болгон. Анын бул эмгеги С.М. Абрамзондун, Ш. Бабаевдин эмгектеринде белгиленген. Белек Солтоноевдин тарабынан: бир “Кыргызча алиппе китеби”, “Акыл деген эмне?”, “Жетим кыздын ыры”, “Кыскача кыргыз тилинде словарь”, “Кыргыз макалы”, “Жыл он эки ай” жана башка эмгектери 1924-жылга чейин жазылгандыгын окумуштуу эскертет. Ошону менен бирге Б. Солтоноев 20-жылдагы орус классиктеринин китептерин которгондугун жана ал таланттуу акын экендигин анын “Балачак” поэмасынан бир нече лирикалык чыгармаларынан жана өмүрүнүн акырында өз уулу Румканга арнап жазган “Румкан” поэмасы аркылуу билүүгө боло тургандыгын окумуштуу изилдөөгө алган.

Жыйынтык Ошентип жыйынтыктай келгенде окумуштуу, кыргыз адабиятынын тарыхын изилдөөчү жалпы эле адабиятчы, сынчы, акын жана котормочу К. Артыкбаевдин “Талант сыры” адабий изилдөөлөрдөн, адабий портреттерден тургандыгын байкадык. Буга чейин жазылган “Чалгын” (1962), “Изденүүлөр жана табылгалар” (1966), “Ар түрдүү издер” (1968), “Чыгармалар жана ойлор” (1974), “Мезгил элестери” (1979) монография, адабий изилдөө, адабий сын тууралуу жарык көргөн китептеринен бир топ эле айырмалангандыгын көрдүк. Ал өзгөчөлүү албетте адабиятчынын талантынан, болгондо да окумуштуу улам жыл өткөн сайын өзүнүн билимин улам тереңдетип, ал үчүн күн, түн эмгектенип отургандыгынан көрүнөт. Аны өзү да ушул китебинде ачык далилдөөгө жетише алган. Бекеринен аталган китеп “Мезгил”, “Адабият” жана “Талант сыры” деген бөлүмдөрдөн турбастыгы анык. Ал өзүнүн китебинин биринчи бөлүмүндө улам коом өзгөргөн сайын ошол мезгилдин шартына ылайык тарых да өзгөрүлөөрүн, адабияттын тарыхы да өзүнөн өзү ошол коомдук шартка ылайыкташаары жөнүндө сөз кылат. Бирок коом өзгөргөн менен анын тарыхы башкача айтканда мурда баштан өткөн тарыхты өзгөртүп жиберүүгө мүмкүн эместиги, мейли ал коомду таналы, бирок болгон тарыхты бүгүн танып эч жакка качып бара албастыгыбызды, болгон нерсе ал азыр жок болуп кетсе да мурдагы өз ордунда кала тургандыгын бир канча аргументтүү материалдары менен далилденет. Айрыкча адабиятыбыздын, адабият таануубуздун, адабият сыныбыздын алгачкы мезгилдеринен баштап согуштан кийинки этаптарына чейин көптөгөн тактоолор киргизиле тургандыгын маалымдаган тарыхый фактылар бүгүнкү күнү адабиятыбыздын жогоруда аталган бөлүмдөрү боюнча бир канча тактоо толуктоолор керектигин кабарлоо менен адабият тарыхын жазуучуларга түздөн-түз милдеттендирет. Айрыкча бул зарылдык “Кыргыз адабиятынын тарыхындагы түзөтүүгө муктаж айрым маселелер, “Нукура кыргыз тарыхы жөнүндө сөз”, “Бала Айылчы жана анын санжыра тарыхы” деген изилдөөлөрүн окугандан кийин дайын эле көрүнөт. Ушул убакка чейин “кыргыз” деген сөздүн, улуттун кайдан чыккандыгын так айта, далилдей албай, бир пикирге келе албай жүргөн биз үчүн эң чоң материал. Ал эми окумуштуунун бул эмгеги адабиятчылар үчүн эле эмес, тарыхчылар үчүн өтө керектигин ушул жерден билинет.

Айрыкча кыргыздардын Улуу Октябрь революциясына чейинки улуу тарыхын изилдөөдө бул эмгек табылгыс мурас-кенч болуп берет. Дагы бир кызыгы көбүнчө адабият таанууда, сында Т. Токомбаевди, К. Тыныстановдун ашыккан “Оппоненти” катары караган көз караштар бүгүнкү күнгө чейин өкүм сүрүп келе жатат. Аталган эмгекти окугандан кийин А. Токомбаевге болгон көз карашым башка оң жакка бурулгандыгын мен да айта кетишим керек.

Муну өзү окумуштуу, адабиятчынын адабиятыбыздын тарыхын терең изилдеп, ага терең маани берип, ошол өзгөчөлүгү менен жалпы адабиятты изилдөөчүлөрдү өзүнө тартуучу касиетке ээ болгондугун далилдейт. Ал эми тарбия берүү жагы көптү билдирүү менен гумандуулукка тарбиялап, ар бир окурманды адилет, жашоого так, адептүү болууга үндөйт.

Колдонулган адабияттар

1. Артыкбаев К. Талант сыры: Адабий изилдөөлөр, адабий портреттер. – Бишкек, 1994, 52-б.
2. Артыкбаев К. Кыргыз совет адабиятынын тарыхы. – Бишкек: Мектеп, 1982.
3. Кыргыз совет адабиятынын тарыхы. 1 том. – Бишкек: Илим, 1987. 2 том, 1990.
4. Ачуу чындыктын азыраак кени // Кыргызстан маданияты, 1991, 21/XI.
5. Маданиятка партиялык жетекчиликтин кедергиси // Кыргызстан маданияты, 1991, 28/XI.
6. Тарых такталбаса, тарыхый чыгарманын тагдыры кандай болот? // Кыргызстан маданияты, 1991, 9/XII.
7. Сөз нукура кыргыз тарыхы жөнүндө // Кыргыз туусу, 1992, 14-19/XII.
8. Бала Айылчанын санжырасы тууралуу // Чүй баяны, 1993, 15/У.
9. Токтогулдун мурастарын жарыялоодогу оң, терс көрүнүштөр // Эл агартуу, 1989. №10.
10. А. Токомбаев жана К. Тыныстанов // Эркин Тоо, 1991, 19-5/X.
11. Тарыхчы, фольклорист, акын // Кыргызстан маданияты, 1989, 12/XII.

Рецензент: пед.и.д-р, профессор Колдошев М.